

nieuws- en informatieblad

BELANGRIJKE DATA

- Zaterdag 28 maart: ALV en bezoek Mechanical Entertainment Museum.
- 5 t/m 12 april: Art Breda.
- Vrijdag 8 mei 2015: Excursie Rotterdam/Heijplaat.
- 14 t/m 17 mei: Nationale Art Deco Beurs, Den Haag.

IN DIT NUMMER

- Logo voor pr doeleinden (pag. 2).
- Impressie bezoek Het Schip (pag. 2).
- Evenementen: Oosterhout, zaterdag 28 maart 2015. Algemene Ledenvergadering in het Mechanical Entertainment Museum te Oosterhout (pag. 4).
- Evenementen (2): Excursie naar de sociëteit van de Koninklijke Roei- en Zeilvereniging De Maas te Rotterdam en naar de RDM Campus en Heijplaat op vrijdag 8 mei 2015 (pag. 6).
- De Nationale Art Deco Beurs toch in 2015 (pag. 8).
- Art Breda 5 t/m 12 april (pag. 9).
- Verslag VVNK-symposium 'Verzamelaars' gehouden in Utrecht op 17 januari 2015 (pag. 10).
- Boek over Georg Sturm in de maak (pag. 17).
- Boekbespreking: Boekbeeld (pag. 19).
- Tentoonstellingsagenda (pag. 21).

LOGO VOOR PR DOELEINDEN

Aangepast VVNK logo

De VVNK draagt regelmatig bij aan projecten bijvoorbeeld via het Fonds Studie en Publicatie. De bij de pauze opgenomen afkorting VVNK en 1900 zegt veel buitenstaanders niets. Daarom is besloten het logo voor pr-zaken iets aan te passen. Sinds december 2014 is het hiernaast staande logo beschikbaar (ontwerp Eef de Hilster).

IMPRESSIE BEZOEK HET SCHIP

De lezing in de lunchroom van Het Schip over de Amsterdamse Schoolboek boekbanden (19 februari 2015) werd bezocht door 29 deelnemers. De expositie was in een leegstaande portiekwoning. Rondleider Ton Heijdra leidde de belangstellenden door het gehele complex inclusief de leeggekomen basisschool die tot Amsterdamse School Museum verbouwd gaat worden. Foto's Eef de Hilster.

EVENEMENTEN

Oosterhout, zaterdag 28 maart 2015.
Algemene Ledenvergadering in het Mechanical Entertainment Museum te Oosterhout.
Na de vergadering wordt een rondleiding gegeven.

De ALV vindt dit jaar plaats in het Mechanical Entertainment Museum, een particuliere collectie die normaliter alleen toegankelijk is voor collega-verzamelaars. Daarom mogen er uitsluitend foto's worden gemaakt voor gebruik binnen eigen kring.

De verzamelaar, de heer Krijnen, heeft een enorme collectie bijeengebracht die vele malen uitgebreider en veelzijdiger is dan die van het museum Speelklok in Utrecht.

We gaan zien: muziekkasten, pianola's, muziekapparatuur uit danshallen, een robot-orkest van beroemde jazzmusici, etalage-robots om klanten te trekken, gokkasten, kasregisters, theaterorgels, tapkasten, complete draaimolens, mechanische 'magische'

Programma Oosterhout

11:00 uur	Koffie met iets lekkers
11:30 uur	Algemene Ledenvergadering (zie bijgaande uitnodiging en jaarstukken)
12:45 uur	Lunch
13:30 uur	Rondleiding in museum
15:00 uur	Thee/sapje
15:30 uur	Einde programma

poppen etc. Veel voorwerpen komen uit de roaring twenty's of hebben art deco en art nouveau elementen. De verzameling is in zeer goede conditie.

Tijdens de rondleiding zullen we ook vele pronkstukken in werking zien.

Het belooft een zeer bijzondere en vooral ook vrolijke middag te worden!

Aanmelding en kosten

Voor de jaarvergadering hoeft u zich niet aan te melden en daarvoor worden geen kosten in rekening gebracht tenzij u gebruik maakt van onze bus service (zie hieronder). Maar als u wilt lunchen en de rest van het programma wilt volgen dan dient u zich voor 20 maart a.s. op te geven - bij voorkeur - via de website www.vvnk.nl (evenementen) of via de aanmeldstrook.

Deelnamekosten

Lunch/rondleiding/thee na afloop:
leden € 10, introducees € 12 en jongeren tot en met 26 jaar € 5.

Adres en bereikbaarheid:

Mechanical Entertainment Museum
Karolusstraat 20.
4903 RJ Oosterhout

Per auto:

- Neem op A27 de afslag OOSTERHOUT,
- INDUSTRIETERREIN de VIJF EIKEN.
- Onder aan de afslag richting Rijen nemen.
- Bij de eerstkomende rotonde de derde afslag nemen, het industrieterrein op.
- Daarna eerste weg rechts, de Karolusstraat.
- Rij tot vlak voor de T splitsing. Aan de rechterkant staan 4 grote gekleurde bloempotten en picknicktafels. Op de bus staat M.E.M.
- Ga het loophek door en bel aan de zijkant bij de lichtgroene deur.

Met openbaar vervoer:

Trein: vanaf station Breda hebben we vervoer per taxi(busje) georganiseerd. In de

namiddag wordt men ook teruggebracht.

In verband met de reservering is het absoluut noodzakelijk je hiervoor van tevoren op te geven onder vermelding van e-mail-adres en mobiel telefoonnummer. Graag telefonisch die ochtend ook bereikbaar zijn!!

Vertrek van de busjes/taxi's is om 10:45 uur bij de taxistandplaatsen bij het station. De kosten (heen en terug) bedragen in totaal € 12,50 per persoon.

De busjes en taxi's zijn voorzien van de naam Taxicentrale Oosterhout.

Telefonische bereikbaarheid op de dag zelf

Thea de Hilster 06-23 48 33 29

Resl von Bonninghausen 06-12 87 45 53
(met name voor taxi vervoer)

WAARSCHUWING: in de hal is het FRIS (18 à 19°C) ivm de vereiste klimaatregeling.

EVENEMENTEN

Excursie naar de sociëteit van de Koninklijke Roei- en Zeilvereniging De Maas te Rotterdam en naar de RDM Campus en Heijplaat op vrijdag 8 mei 2015

De sociëteit Koninklijke Roei- en Zeilvereniging De Maas Veerdam I, Rotterdam

De vereniging werd in 1851 opgericht en behoort tot de oudste watersportverenigingen van Nederland.

In 1908 werd het in Jugendstil gebouwde sociëteitsgebouw van 'De Maas' geopend. Het is ontworpen door de architecten Barend Hooijkaas jr. en Michiel Brinkman. In het gebouw zijn nog veel oorspronkelijke details te bewonderen.

RDM campus en tuindorp Heijplaat Heijplaatstraat 17, Heijplaat

De Rotterdamsche Droogdokmaat-

Programma Rotterdam en Heijplaat

- 11:00 uur Ontvangst met koffie/thee in Sociëteitsgebouw De Maas
- 11:30 uur Uitleg en bezichtiging gebouw
- 12:00 uur Wandeling naar Erasmusbrug, halte Waterbus, lijn 2
- 13:00 uur Lunch Dokkaffee
- 13:45 uur Rondleiding Gebouw RDM of Heijplaat

Om 14.45 uur ruilen de groepen

- 15:45 uur Afsluiting en thee

Ex- en interieur De Maas

schappij is in 1902 opgericht en vestigde zich op de Heijplaat.

De gebouwen dateren uit verschillende perioden na 1902. Het belangrijkste deel dateert uit 1913/1916. De gebouwen zijn compleet gerenoveerd en hebben een nieuwe bestemming gekregen als congressentrum en vestigingslocatie voor kantoren, onderwijs en ateliers.

Het oude hoofdkantoor is ontworpen door architect H.A.J. Baanders.

Het gebouw bevat een prachtige ingang voor de directie, een monumentale hal en aangrenzende Art Deco directiekamer en Commissarissenkamer. Het kantoorpersoneel had een eigen ingang: de Tegeltjeshal. In het gebouw zien we veel fraaie Art Deco elementen en glas-in-lood ramen.

Voor het personeel werd in 1914 gestart met de bouw van het tuindorp Heijplaat. Sindsdien werden hier circa 850 woningen gebouwd. Het oorspronkelijke steden-

Kantoorgebouw RDM

bouwkundige plan en de eerste woningen zijn eveneens van de hand van Baanders.

Het tuindorp met veel gebouwen uit 'onze tijd' vormt een bijzondere enclave midden in het dynamische havengebied.

Aanmelding en kosten

Aan deze excursie kunnen maximaal 40 personen deelnemen (maximaal 1 introducee per lid). Bij overtekening hebben leden voorrang. Opgeven voor 28 april via - bij voorkeur - de website www.vvnk.nl (evenementen) of de aanmeldstrook.

Deelname kosten:

Koffie/lunch/rondleiding/thee:
leden € 25, introducees € 28, jongeren tot en met 26 jaar betalen € 12,50.

Vervoer is voor eigen rekening. In de waterbus die ons na het bezoek aan De Maas van de Erasmusbrug naar Heijplaat brengt en 's middags retour kunt u met de OV-chipkaart afrekenen of een los kaartje kopen.

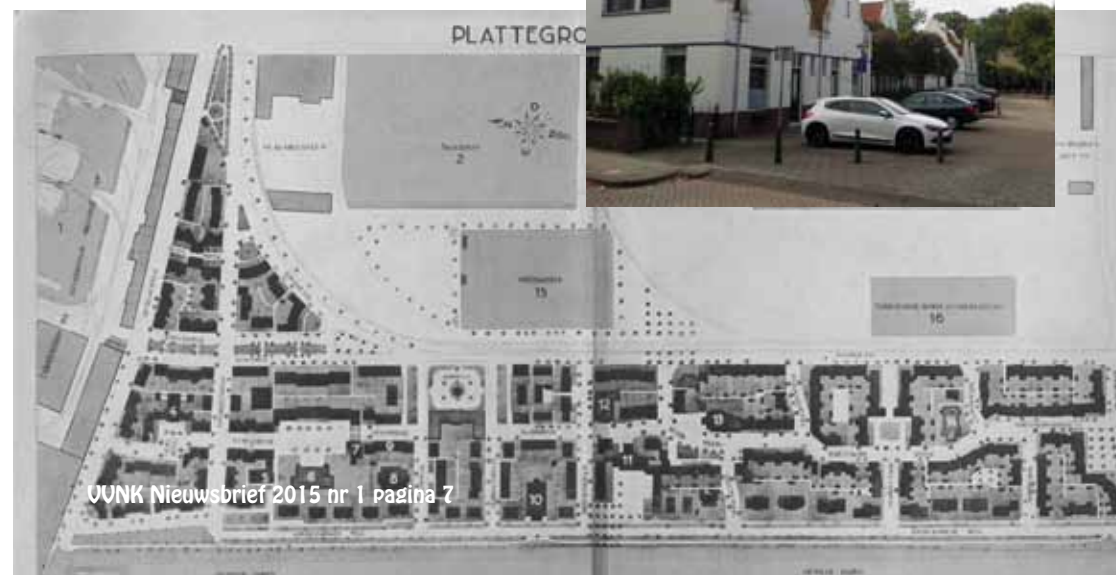
Adressen en bereikbaarheid

Sociëteit De Maas: Veerdam I te Rotterdam (ca 2 km vanaf Centraal Station of bus 17, gaat elk kwartier).

Vanaf Sociëteit De Maas wandelen we naar de Erasmusbrug (ca 1 km) van waar we met de waterbus in ca 25 min naar het RDM-Campusterrein aan de Heijplaatstraat 17 te Heijplaat varen.

Telefonische bereikbaarheid op de dag zelf

Thea de Hilster: 06-23 48 33 29
Els van Veggel: 06-18 31 78 71

DE NATIONALE ART DECO BEURS TOCH IN 2015

Afwijkend van vorige jaren zal de beurs plaatsvinden van donderdag 14 tot en met zondag 17 mei 2015 (Hemelvaartsweek)

Tot groot genoegen van ongetwijfeld velen zal, in tegenstelling tot eerdere berichtgeving, de Nationale Art Deco Beurs 2015 toch georganiseerd worden in de voor velen vertrouwde Grote Kerk te Den Haag.

Toonaangevende galeries van Nederlandse Art Nouveau, Nieuwe Kunst, Art Deco, Amsterdamse School en Design uit de periode 1880-1980 aangevuld met deelnemers uit België presenteren zich op deze beurs met het mooiste uit hun collecties op het gebied van in de 20ste eeuw toegepaste kunst.

U treft net als andere jaren een zeer ruime keus aan op het gebied van glas, aardewerk, meubelen, klokken, lampen, sieraden, zilver, boeken, tapijten, affiches, wandversiering en design uit de jaren 50, 60, 70 en 80.

Openingstijden

Donderdag 14 mei	15:00 t/m 19:00
Vrijdag 15 mei	11:00 t/m 19:00
Zaterdag 16 mei	11:00 t/m 19:00
Zondag 17 mei	11:00 t/m 18:00

Entree € 12,50

Kinderen tot 12 jaar gratis (onder begeleiding). Kaarten zijn aan de kassa in de Grote Kerk te koop.

DE NATIONALE ART DECO & Design BEURS

OPROEP VRIJWILLIGERS

De VVNK geeft weer acte de présence met een stand bemenst door leden. Dat blijkt erg effectief voor de werving van nieuwe leden en de naamsbekendheid. Graag vernemen we of u bereid bent een of meerdere dagdelen om de VVNK te vertegenwoordigen op de stand. U hoeft echt geen 'deskundige' te zijn om enthousiast over onze activiteiten te vertellen. We streven er naar om in de stand twee VVNK-leden per dagdeel te plaatsen.

Bent u bereid om te helpen, laat u dit dan uiterlijk 1 mei weten d.m.v. het strookje in deze nieuwsbrief. U kunt de data onder voorbehoud opgeven. U kunt ook aan de hand van het strookje een e-mail sturen naar secretaris@vvnk.nl onder vermelding 'NADB beurs'. U ontvangt bericht met nadere instructies.

U heeft gratis toegang en kunt buiten uw 'dienstperiode' natuurlijk zelf rondkijken.

Adres

Grote Kerk Den Haag
Torenstraat
513 AM Den Haag

KUNST EN ANTIKBEURS ART BREDA 5 T/M 12 APRIL

Van 5 tot en met 12 april a.s. wordt in Breda voor de tweede keer de kunst- en antiekbeurs ART BREDA gehouden. De beurs is dit jaar circa 10% groter dan vorig jaar. Ruim 100 kunst- en antiekhandelaren en galerieën, voornamelijk uit Nederland en België, zien er naar uit om hun collecties aan het publiek te tonen. Er is op de beurs een breed aanbod aan oude en hedendaagse kunst, antiek, design en juwelen van de hoogste kwaliteit. De sectie Art Nouveau en Art Deco is goed vertegenwoordigd, met onder anderen de deelnemers Antes Art 1900, Kunstconsult 20th Century Art / Objects en Het Ware Huis.

VVNK-leden gratis

De VVNK-leden krijgen de gelegenheid om de beurs tussen 6 en 13 april a.s. gratis te bezoeken. Een ieder die een e-mail stuurt aan info@artbreda.nl onder vermelding van 'lidVVNK', krijgt een digitale uitnodiging, die dient als toegangsbewijs voor 2 personen.

Zie voor informatie: www.artbreda.nl.

ART BREDA

kunst · antiek · design
5 -12 april 2015 | CHASSÉVELD BREDA

Met de klok mee:

- Gerrit Rietveld, zeldzame kinderstoel.
- Vaas, Maurice Dufrene, uitgevoerd door Charles Schneider voor de expo 1925 in Parijs.
- René Lalique, voor parfumeur Forvil les cinq fleurs, 1926.
- Victor de Vernon Art Nouveau bas-relief in verguld brons, voorstellende Venus.

VERSLAG VVNK-SYMPOSIUM 'VERZAMELAARS' GEHOUDEN IN UTRECHT OP 17 JANUARI 2015

Eddy Engelsman

Stralend weer, prachtlocatie, een gymzaal vol VVNK-leden en een veelbelovend programma met vier sprekers over verzamelen. Alles zat mee op 17 januari 2015 in Utrecht. In de vorige Rond 1900 (2014 – 5 / december) is de Openbare Lagere School De Wilg ('Koningin Wilhelminaschool') uit 1918 van architect S.F. Loeb al beschreven. Nu konden we het gebouw, in een rationalistische stijl en beïnvloed door Berlage, ook van binnen bekijken. Een eenvoudig interieur, met overal witte en blauwe tegels in hal en gangen. In de gymzaal vielen de houten spanten op, die uitliepen in paardenkoppen. Dagvoorzitter en bestuurslid Lieske Tibbe had het programma inhoudelijk prima voorbereid. In haar inleiding zei ze dat verzamelen tot rond 1900 lange tijd een zaak van particulieren is geweest. Grote musea verzamelden geen hedendaagse kunst. Kunst uit 'onze' periode (1880-1940) kwam pas in de jaren zestig in de publieke belangstelling. De overdracht van de SSK-collectie aan

het Drents museum in 1964 noemde Tibbe daarom een verstandige en moedige daad. De belangstelling voor de Art Nouveau en Art Deco-periode begon toen net een beetje te komen.

De sprekers toonden ons prachtige afbeeldingen, die we helaas in dit verslag niet kunnen weergeven als ons getoond. Wel kunnen we een goede indruk krijgen door middel van de foto's die onze webmaster Eef de Hilster op die dag heeft gemaakt.

Piet Spijk: 'Piet Boendermaker, mecenas van de Bergense School'

Piet Boendermaker (1877-1947) kocht zo'n 3000 schilderijen, tekeningen en aquarellen. Vooral van de Bergense School, zoals Leo Gestel, Arnout Colnot, Dirk Filarski, Piet en Matthieu Wiegman, en (Amsterdammer) Piet van Wijngaerd. Zijn eerste, *De Dameshoeden*, kocht hij van Leo Gestel in 1904. Zo begon zijn eerste verzamelperiode. Later ook van anderen als Toon Kelder en Raoul Henckes. Piet Spijk, kunsthistoricus en auteur van *De Bergense School en Piet Boendermaker* (1997), vertelde boeiend over Boendermakers leven. Op kosten van zijn vader werd hij in 1910 fulltime kunstverzamelaar. In 1911 kwam hij in contact met de kunstschilder Leo Gestel, en daarmee met moderne schilders als Piet van der Hem en Jan Sluyters. Hij raakte ook met hen bevriend en ging al gauw - figuratief - werk van hen en anderen verzamelen. Zijn tweede verzamelperiode was begonnen. Leo Gestel werd Boendermakers beste schildersvriend, van hem kocht hij 585 werken. Gestel bracht hem ook in contact met Mommie Schwarzling en Else Berg, met wie hij in 1914 naar Mal-

lorca een schilderreis maakte. De daar gemaakte werken kocht hij. Volgens Piet Spijk de beste werken in zijn collectie. Favoriet van Boendermaker was Dirk Filarski, van wie hij 452 schilderijen kocht.

Bergense School

Veel van zijn Amsterdamse vrienden gingen onder invloed van Henri le Fauconnier ingrijpend anders schilderen. Hun werk werd grover, in ongewone donkere aardkleuren en kubistisch gestructureerd. Expressionistische kunst, waarin men de persoonlijke beleving van wat men zag uitbeelde. Veel Amsterdamse kunstenaars gingen in Bergen wonen en in de nieuwe stijl schilderen, vooral landschappen en stillevens. Boendermaker verhuisde in 1918 mee naar Bergen, naar Huize De Klomp, dat het bruisende centrum van de Bergense School werd. Hier begon zijn derde verzamelperiode. Hij kocht ook werk van schilders die kort door de Bergense School waren geboeid, zoals Gerrit van Blaaderen, Jan Sluyters en Charley Toorop. Achter zijn huis bouwde hij in 1928 een kunstzaal van 140m² en een groot depot.

Tientallen tegelijk

Hij deed spraakmakende aankopen omdat hij vaak tientallen werken tegelijk kocht, het liefst bij de kunstenaars zelf, en altijd van levende kunstenaars. In een spotprent van Leo Gestel staat Boendermaker afgebeeld als een kleine, dikke, rijke, sigaren rokende patser die bankbiljetten naar een groep kunstenaars gooit die likkebaardend naar hem opkijken. Daarmee werd hij wel de mecenas van de Bergense School. Maar hij kwam vóór alles als vriend bij de schilders. Hij leende ook gul uit. Tussen 1924 en 1926 deed hij flinke schenkingen aan het Stedelijk Museum in Amsterdam, waardoor 'zijn' collectie het gezicht van dat museum ging bepalen. Dat leidde in kunstenaarskringen (Arti) en de politiek tot felle protesten. Boendermaker bleef buiten die discussie maar maakte eind jaren twintig een nieuwe start en ging ook werk aankopen van Toon Kelder, Germ de Jong, Harrie Kuyten en Raoul Henckes. Zijn vierde verzamelperiode begon. Hij ging nu uitlenen aan ziekenhuizen, scholen en vooral aan het Stadhuis in Amsterdam. In 1925 ontstond er een moeilijke situatie omdat Leo Gestel tijdens een reis naar Italië met de familie Boendermaker en

Gerrit van Blaaderen verliefd werd op de dochter ('Zus') van Boendermaker. Gestel, aanjager van de Bergense School, ging daarop naar België.

Beslaggelegd

Door de crisis in 1930 raakte Boendermakers vader in diepe schulden en zoon Piet werd meegesleept in zijn val. De Bank voor Onroerende Zaken legde in 1932 beslag op zijn hele kunstcollectie. Daardoor werd gelukkig wel zijn hele collectie gedocumenteerd, waardoor die later kon worden getraceerd. Maar door de crisis was het werk onverkoopt en werd Boendermaker gevraagd zijn 'eigen' collectie in zijn Kunstzaal te beheren. Eind jaren vijftig werd het grootste deel van de collectie, ruim 1400 werken, op veilingen voor weinig geld verkocht, het meest aan particulieren. Ongeveer 300 werken (10%) zijn in musea terecht gekomen, vooral in de Stedelijke Musea van Amsterdam en Alkmaar. De Gemeente Bergen kreeg van Boendermakers dochter in 1981 veertig werken. Tegenwoordig is het werk van de Bergense School weer zeer gewaardeerd. Eind april 2015 verschijnt van Piet Spijk een nieuw boek over de collectie Boendermaker, getiteld: *Piet Boendermaker, mecenas van de Bergense School*, en er komen twee tentoonstellingen over de collectie.

Marjan Unger: 'Medeplichtig', over haar aan het Rijksmuseum geschonken sieraden- verzameling

Marjan Unger is kunsthistoricus, was hoofdredacteur van *Bijvoorbeeld*, schreef *Het*

Nederlandse sieraad in de 20ste eeuw (2004), en doceerde aan de Gerrit Rietveld Academie. In 2010 schonk ze met haar man Gerard Unger hun sieradencollectie aan het Rijksmuseum in Amsterdam. Heel persoonlijk en enthousiast vertelde ze over hun collectie. Bij het verzamelen werd ze "gedreven door een diepe liefde voor die kleine, draagbare voorwerpen". Ze is een tevreden verzamelaar die er ongelooflijk veel plezier aan heeft gehad. Dat begon al toen ze zich als klein kind afvroeg waarom de dingen om haar heen er uitzagen zoals ze eruit zagen, bijvoorbeeld het blauw van de gordijntjes in de serre. Er was de trots van haar vader en de blijdschap van haar moeder als er iets te vieren was en zij een sieraad kreeg. Een sieraad was verbonden met belangrijke stappen in het leven: ergens voor slagen, trouwen, mijlpalen in het werk, maar ook overlijden, een sieraad dat je erft. Sieraden zijn voertuigen voor de herinnering. Tijdens haar studie was ze zowel geïnteresseerd in de artistieke waarden in de cultuurgeschiedenis, als in de menselijke kant. Waarom kiezen mensen voor bepaalde dingen? Unger noemt dit 'medeplichtigheid', dat heeft te maken met fysiek contact. Beeldende kunst is veel afstandelijker dan vormgeving waarbij je dingen kan vasthouden. Ze begon in 1995 aan haar boek en toen bleek dat sieraden weinig waren onderzocht. Musea verzamelden ook geen sieraden uit de periode 1900 tot 1965. Wel 'moderne' van na 1956/'70. Ze ging dus zelf op zoek en kocht overal: op beurzen, in winkeltjes, op veilingen, tot de rommelmarkten aan toe; en van alles, soms alleen om gaten in de geschiedenis van het Neder-

landse sieraad in te vullen. Maar later ook van kunstenaars die ze goed heeft gekend, zoals Paul Derrez. Al zoekend en schrijvend heeft ze de sieraden hun geschiedenis teruggegeven.

Aankopen

Marjan Unger vertelde over haar ervaringen in het kunstonderwijs. Ook hier weer een vorm van 'medeplichtigheid'. Ze kocht veel werk van haar studenten, van wie ze het hele proces van sieraden ontwerpen en maken had meegemaakt. "Als ik ze niet koop, wie dan wel?" Ze noemde dit geen altruïsme, maar ze beleefde er plezier aan. Bovendien kon ze ermee naar buiten, ze waren door anderen te zien. Toch noemde ze dat nog geen verzamelen. Haar gevoel van 'medeplichtigheid' kwam ook tot uiting in schrijven over vormgeving, het zich verdiepen in iemands werk. Ze merkte ook dat het werd doorverteld als ze iets had aangeschaft. "Mensen wisten het al voordat ik ze gedragen had." Heel vervelend, maar toen is ze het gaan omkeren. Onderhand kregen de Ungers te veel sieraden. Het bleek ook een belasting, "hoezeer je ook van je schatbouten houdt." Op een mooie zomerdag in 2009 wist ze opeens dat ze ze aan het

Rijks ging schenken. Het had te maken met leeftijd, geld, risico's en verantwoordelijkheid. Neem je de 'medeplichtigheid' die je drijft serieus? De collectie werd uiteindelijk geschonken, zodat iedereen ze kon zien. Het museum voldeed aan al hun voorwaarden, de financiële regeling voor schenkingen was niet slecht, en de ca. 500 Nederlandse stukken sloten aan bij de collectie van het museum, met stukken uit de Renaissance, van Lalique en Bert Nienhuis.

Rijksmuseum

De heropening van het Rijksmuseum was een sensatie. Eindelijk kregen de zo veronachtzaamde Nederlandse sieraden van 1900 tot 1970 hun historische plek, in de culturele context die hen toekwam. Ungers onderzoek, het beschrijven, en natuurlijk de schenking waren niet voor niets geweest. Inmiddels is ze vele malen wezen kijken naar de 'speciale collecties', met 224 sieraden, vaak in relatie met kostuums en accessoires. Mensen staan letterlijk met hun neus op de sieraden. Geweldig! In het eerste jaar zijn er 2,7 miljoen bezoekers in het museum geweest. Als daar nou eens 10% van naar de 'speciale collecties' heeft gekeken.... Het sieraad blijft boeien. Ze mist haar verzameling niet, maar ze is de afgelo-

pen vijf jaar weer bezweken voor werk van onder meer Mieke Groot, een varkentje van David Bielander, maar ook een speld van Katan uit 1910.

**Antoine Verschuuren:
'Ceramië uit
de periode rond
1900: Verrassend
veelzijdig'**

Hij is al 30 jaar lid van de VVNK. Schreef onder meer twee publicaties over de ESKAF (Eerste Steenwijker Kunstaardewerk Fabriek), waarvan een over Hildo Krop en was medeauteur van *Henri Breetvelt, koning der plateelschilders* (2007). Hij verzamelt met zijn partner al 30 jaar Nederlandse keramië van rond 1900 (1880-1940). Alle kunststromingen als symbolisme, expressionisme, fauvisme etc. in de schilderkunst vind je terug in de keramië. In die periode is er dan ook een enorme diversiteit, zowel fabrieksmatig als ambachtelijk gemaakt. Van zeer gestileerd en gedetailleerd beschilderd, tot heel eenvoudig en ruw aangebracht glazuur. Naast de twee hoofdstromingen, de Art Nouveau met zwierige lijnen en de

Art Deco met ronde en vierkante vormen, beïnvloedden het Japonisme, De Stijl en de Nieuwe Zakelijkheid de keramië van toen.

Waarom verzamelen?

En waarom keramië en waarom rond 1900? Als kind verzamelde Verschuuren al van alles. De voorstellingen op postzegels, de vorm en de kleuren boeiden hem. Hij wilde dingen schikken en ordenen. Het werd keramië omdat meubels van Gispen en Berlage te duur en te groot waren. De vormentaal van rond 1900 sprak hem aan. Jugendstil hing in de jaren zeventig in de lucht en "we gingen mee in de flow". Het boek van Frans Leidmeijer over *Art Nouveau en Art Deco in Nederland* (1983), *Dubbelgebakken: Aardewerknijverheid in Nederland 1876-1940* van de Nederlandse vereniging van vrienden van keramië en glas en *Nederlandse keramië- en Glasmerken 1880-1940* van Miep Singelenberg-van der Meer gaven samen een compleet beeld van deze periode en hoe je keramië kon herkennen. De diversiteit, nogmaals, was groot, van eierschaal-porselein van Rozenburg tot Velsen-aardewerk beïnvloed door De Stijl. Wat en hoe ga je dan verzamelen? We vroegen raad en advies, we oriënteerden ons eerst op beurzen, veilingen en in winkeltjes. We vergaarden kennis in literatuur, werden lid van verenigingen als (Mededelingenblad) Vereniging Nederlandse Ceramië en het Belgische Interbellum. We testten onze kennis bij mede-verzamelaars, verkopers, tentoonstellingen en conservatoren.

Kiezen?

Het was zo'n breed gebied. Maar we konden niet kiezen. Van Willem Brouwer moesten we toch echt iets hebben! Van elke fabriek hebben we nu een mooi voorbeeld. Toch streefden we niet naar volledigheid.

Zo hebben we niets van De Amstelhoek. Het kwam niet op ons pad, de kleur beviel niet, of het was te duur. Onze criteria waren: ons gevoel, mooie vormgeving, decor en kleuren, zeldzaamheid of een bijzonder ontwerp als van Luigi de Lerma. Je wilt het ook 'redden' voor het nageslacht. Voorbeelden: Colenbrander-vaas van Rozenburg, blokjes-vaas van Velsen, vaas met gestileerde apen van de Dordtse Kunst Potterij (DKP), dekselfpot van Hildo Krop (ESKAF), enzovoort. Eerst kochten we bij zaken als Leidmeijer en Guldenmond en op Verzamelaars- en Art Deco beurzen, maar de laatste jaren ook bij 'winkeltjes', Emmaus en de kringloop. Wat waren we blij met een vaasje van de Wed. Brantjes met heldere gele kleuren voor maar fl. 7,50. En met een vaas van Willem Brouwer voor € 30 die we helemaal in Buffalo (VS) vonden. Je koopt omdat het je wat doet, niet om de opbrengst. Tussen 1995 en 2000 waren de prijzen heel hoog, nu veel lager. Een hertje van Hildo Krop kostte tien jaar geleden € 4000, nu € 500. Verzamelen verrijkt ook je leven omdat je vastlegt, literatuur raadpleegt, beschrijft, fotografeert, verder speurt, naar musea gaat en andere verzamelaars ontmoet. Je weet steeds meer over het onderwerp, en wilt het met anderen delen. Elke verzamelaar kent het pro-

bleem van 'grenzen stellen'. Toch zijn we verder gegaan met keramië van na 1945. Hebben ook tegels, gebruiks-aardewerk en plasticjes. Onze grens ligt niet bij 'alles in één stijl' of alleen Nederlands. Want dan is er geen plek voor mooie objecten uit andere tijden met andere stijlen.

In de discussie erna zeiden Thea en Eef de Hilster: bezint eer je begint. Beperk je tot een bepaalde kleur, of om kosten te besparen: verzamel van een nog niet bekende fabriek.

**Jaco Berveling:
'Hebben is Houden:
drijfveren van
verzamelaars'**

Oftewel, wat iedere verzamelaar over zichzelf zou moeten weten.

Jaco Berveling is socioloog en zelf verzamelaar van boeken met reisverhalen uit de 19de eeuw. Zijn wetenschappelijke uiteenzetting was geen zware kost, maar een uiterst luchtig verhaal.

Waarom verzamelen mensen? Het zit in iedereen, alle kinderen verzamelen, en één op de drie volwassenen verzamelt. Maar wat drijft mensen dan?

Meerdere verklaringen

Er is ook wetenschappelijk onderzoek gedaan. Er is niet één verklaring. Er wordt wel vanuit een psychoanalytische, freudiaanse verklaring geredeneerd. Dat is te eenzijdig. Verzamelen zou vervelende gebeurtenissen, angst en onzekerheid die je bijvoorbeeld als kind hebt meegemaakt compenseren. Men zoekt steun bij dingen in plaats van mensen. Die dingen laten je niet in de steek. Ook angst en frustratie op het seksuele vlak kunnen tot verzamelen aan-

onderzoek heeft men via hersenscans de 'collecting spot' ('koopknop') vrij nauwkeurig kunnen lokaliseren. Verder kunnen er door hersenbeschadiging storingen zijn in het afwegingsmechanisme dat bij aankoop een winst- en verliesrekening opmaakt. Maar ook deze verklaring is niet compleet zonder de cultuur-historische. In de 16de tot en met de 18de eeuw was ons land vermaard om zijn particuliere rariteitenkabinetten. Allerlei exotische dingen werden via de havens aangevoerd. Er werd vanuit het buitenland verbaasd gekeken naar die verzameloede van de gegoede burgers. Nederland was en is een verzamelnatie, verzamelen is heel gewoon.

Kwaken

Vanuit sociologisch perspectief zie je dat kinderen door anderen, ook ouders, worden gestimuleerd of afgeremd om te verzamelen. Het geeft ook status door je te onderscheiden van anderen, iets hebben dat niemand anders heeft. Je moet dus als kikker kwaken in de juiste vijver, daar waar andere kikkers minder hard kwaken. Zorg dat je bewonderaars krijgt, zeker onder medeverzamelaars. Je bent wat je hebt; je verzameling toont je identiteit. Misschien is de filosofische verklaring de beste: verzamelen geeft zin aan je leven. Je laat een voetafdruk achter, onsterfelijkheid. "Ik zal herinnerd worden." Jaco Berveling: "Zonder al die gedreven verzamelaars zou de wereld immers een stuk minder leuk zijn."

En daarmee konden we tevreden naar huis.

BOEK OVER GEORG STURM IN DE MAAK

Rob Delvigne en Jan Jaap Heij

Een van de meest opzienbarende gebeurtenissen in de Nederlandse museumwereld van de afgelopen jaren is zonder twijfel

het gereedkomen van de restauratie en verbouwing van het Rijksmuseum geweest. En een van de meest opvallende onderdelen daarvan was de terugplaatsing van de wandschilderingen van Georg Sturm (1855-1923) in de Eregerij en de Voorhal. Het is een logische consequentie van het streven het gebouw gedeeltelijk in zijn oorspronkelijke staat terug te brengen, zoals die door de architect ervan, Pierre Cuypers (1827-1921), was bedacht, ook al moesten velen er eerst wel even aan wennen. Maar Cuypers geldt dan ook, zeker niet ten onrechte, als een van de meest toonaangevende bouwmeesters van ons land uit de 19de eeuw en heeft, mede dankzij het Rijksmuseum, een vaste plaats gekregen in de canon van de Nederlandse architectuur.

Zo bekend als de naam van Cuypers is, zo onbekend is die van Sturm, ondanks de omvangrijke en beeldbepalende bijdrage die deze uit Oostenrijk afkomstige kunstenaar aan het Rijksmuseum heeft geleverd. Voor het exterieur van dat Rijksmuseum ontwierp hij liefst 14 grote tegeltableaus met (kunst)historische taferelen voor aan de west, zuid- en oostgevel en 26 tegeltableaus met herauten met de wapens van belangrijke Nederlandse kunststeden voor boven in de noordgevel (de voorkant); voor het interieur ontwierp hij (en voerde deels ook zelf uit) de wandschilderingen in de Voorhal en de Eregerij (de meest representatieve ruimtes van het museum). Nog minder bekend is dat hij behalve aan de decoratie van het Rijksmuseum ook aan diverse andere omvangrijke projecten heeft meegewerkt. Zo ontwierp hij ook wandschilderingen

Georg Sturm: portret van Lodewijk Napoleon, een studie (gouache) voor een niet uitgevoerd tegeltableau voor het Rijksmuseum (ca. 1900).

Georg Sturm: studie (inkt en krijt) voor een plaat in het tijdschrift *Dekorative Vorbilder* (ca. 1895)

hijzelf. Onder hen Gerrit Dijsselhof, Dirk Filarski, Albert Hahn, Piet van der Hem, Jac. Jongert, Chris Lebeau, Bert Nienhuis, Theo Nieuwenhuis en Piet Zwart, allen met werk vertegenwoordigd in de collectie van de Stichting Schone Kunsten rond 1900

In dit boek willen we informatie geven over persoon en levensloop van deze kunstenaar die zo'n belangrijke bijdrage heeft geleverd aan een van de meest bekende en geliefde gebouwen van Nederland, waarvan bovendien zowel de bouw als de restauratie zeer spraakmakend is geweest. Nu zijn werk in het Rijksmuseum weer in volle glorie te bewonderen is en de jarenlange verbouwing van het Centraal Station binnenkort ook wordt afgerond, is het een goed moment om Sturm voor het voetlicht te halen en hem en zijn werk de waardering te geven die ze ons inziens verdienen. Tevens hopen wij daarmee een beter inzicht te verschaffen in de achtergronden en betekenissen van zijn wandschilderingen en andere decoraties, waaraan door zijn opdrachtgevers grote waarde werd gehecht. Voor die opdrachtgevers - bij Sturms grootste projecten waren dat architect Pierre Cuypers en diens vriend Victor de Stuers, het invloedrijke hoofd van de afdeling Kunsten en Wetenschappen van het Ministerie van Binnenlandse Zaken - waren dergelijke schilderijen veel meer dan decoratieve toevoegingen aan een gebouw. Ze vormden daar in hun visie een integraal onderdeel van, bedoeld om aan het publiek in binnen- en buitenland uit te dragen hoe belangrijk kunst en wetenschap in het verleden in Nederland waren geweest en om daarmee de herinnering levend te houden aan de grote rol die Nederland in de wereld had gespeeld. Sturm, die mede door hen uit Oostenrijk naar Nederland werd gehaald, was daarbij

een onmisbare medewerker die, beter dan een Nederlandse kunstenaar, in staat was hen te helpen hun ideeën te realiseren.

Omdat Sturm zijn jeugd in Wenen doorbracht, daar zijn opleiding kreeg en er aan zijn loopbaan in de toegepaste kunst begon, was het noodzakelijk om ook in deze stad onderzoek te doen. Dankzij een subsidie van de VVNK was het mogelijk een Weense kunsthistorica in te schakelen, die goed de weg wist in de Weense archieven en die dit voor ons kon doen. Mede dankzij haar - en dankzij de VVNK! - kunnen we in ons boek, waarvan de verschijning gepland staat voor eind 2015/begin 2016, nu ook een hoofdstuk over zijn Weense tijd opnemen.

Georg Sturm: studie voor een van de wandschilderingen in de statenzaal van het Drents Museum (*prediking van Willehadus*), aquarel 1884.

BOEKBESPREKING

Boekbeeld; De Amsterdamse School in omslagen en boekbanden.
Tekst: Ton Heijdra en Regien Stolp. Fotografie: Hans Vissers. Vormgeving: Jacques Overtoom
Uitgave: Museum Het Schip, 2014
ISBN 978-90-814397-5-6
Gebonden, 108 blz. € 19,50 (VVNK-leden € 10 ; in het museum of te bestellen bij www.hetschip.nl). Met Engelse samenvatting.

De VVNK heeft een financiële bijdrage toegezegd voor de totstandkoming van het boek.

Eddy Engelsman

Het boek met honderden foto's van prachtige boekbanden en boekomslagen is de catalogus van de tentoonstelling die t/m 12 maart 2015 wordt gehouden in een lege woning in het arbeiderspaleis Het Schip, een hoogtepunt uit de Amsterdamse School-architectuur van Michel de Klerk. Speciaal voor de leden van de VVNK hield Ton Heijdra - bij verhindering van Alice Roegholt, directeur van Het Schip - op 19 februari jl. in het museum een inleiding over de tentoonstelling. De kunstenaars en architecten van de Amsterdamse School waren actief op een groot aantal terreinen. Ze waren bijvoorbeeld niet alleen architect, maar hielden zich met de vormgeving van allerlei gebruiksvoorwerpen bezig. Aldus zochten ze naar verbindingen in kunst en kunstnijverheid. Dat gold ook voor boekbanden en boekomslagen. Michel de Klerk, de architect van Het Schip, ontwierp er verscheidene. En beeldhouwer Hildo Krop maakte in 1921 een band met een expressionistische hout-

sneede voor *Uit Sovjet-Rusland* van Henriëtte Roland Holst. In allerlei materialen zijn de banden uitgevoerd, van mooi linnen en leer tot losse papieren omslagen. Kunstenaars van de Amsterdamse

School waren vaak socialistische idealisten die het laaggeschoolde proletariaat wilden 'verheffen'. Arbeiders moesten kennis maken met kunst en cultuur en daarin worden opgevoed. Lezen moest worden gestimuleerd. Een fraai vormgegeven, goed boek kon daarbij helpen. Het was dan mooi meegenomen dat de arbeider thuisbleef en niet naar de kroeg ging. Vanuit dat maatschappelijke optimisme ontstonden er ook uitgeverijen die zelf boeken voor de arbeiders gingen uitgeven, zoals de Wereldbibliotheek.

Ambacht

Beïnvloed door de utopisch-socialistische idealen van de Engelse Arts and Crafts-beweging die ambacht en kunst weer wilde herenigen werd er stevig gediscussieerd of boeken nu ambachtelijk of fabrieksmatig moesten worden gemaakt. De rol van machines in de kunst- en kunstnijverheidssector leidde volgens veel kunstenaars tot "smakeloze en artificiële typografie en versiering van boekbanden" aldus de schrijvers. Maar de nieuwe druk- en bindtechnieken maakten het juist mogelijk om massaal te produceren. En deze technieken boden kunstenaars de technische mogelijkheden om hun handwerk te tonen en boekbanden ambachtelijk vorm te geven.

De periode in het boek gaat soms net

iets buiten de periode van de Amsterdamse School: van 1910 tot 1930. Dat is niet zo vreemd want die periode is zowel wat tijd als stijl betreft ook niet goed af te bakenen. Het is niet erg, want 'onze' periode komt daardoor ruimer aan bod. Zo zijn er uit 1895 boekbanden van Berlage, die als 'rationalist' niet zo veel moest hebben van de Amsterdamse School. Of een boekband van Johan Dijkstra waarin we onmiskenbaar De Ploeg herkennen. Fré Cohen is een voorbeeld van een kunstenaar/typografe die tot de Tweede Wereldoorlog voor de SDAP, AJC en Gemeente Amsterdam zeer succesvol in de stijl van de Amsterdamse School ontwierp, maar die stijl was toen al over zijn hoogtepunt.

Invloeden

De Amsterdamse School is beïnvloed en geïnspireerd door allerlei stromingen en ideeënwerelden die we in *Boekbeeld* terugzien: rationalisme (H.P. Berlage), architectonische benadering (L. Zwiers), theosofie (Jac. Jongert), inspiratie uit Indië (Chris Lebeau), symbolisme (Jan Toorop), natuur als inspiratiebron (Jaap Kaas) en expressivisme (Hildo Krop). Per stroming wordt een aantal voorbeelden gegeven. Overigens zien we dezelfde boekbandontwerpers bij verschillende stromingen terug. Afzonderlijke hoofdstukjes zijn ook gewijd aan Kunst aan het Volk (Eli Smalhout), het kinderboek (Jacob Nuiver), de emancipatie van vrouwen als kunstenaar (Jo Daemen), de Wereldbibliotheek (Willem van Konijnenburg), en aan kunstenaarsverenigingen en vakbladen (Roelf

Wendingen febr. 1925 M de Klerk, Uitgevoerde bouwwerken, omslag Tine Baanders.

Wendingen jan 1925 W.M. Dudok, Raadhuisontwerp en uitgevoerd werk, omslag Dudok.

Gerbrands). Een aantal kunstenaars heeft een uitvoeriger beschrijving gekregen. Per hoofdstukje staan in het tweede (foto)gedeelte van het boek de afbeeldingen (170!). Het maakt het geheel wat onoverzichtelijk, zeker ook omdat in het boek een inhoudsopgave ontbreekt. Dat was wel handig geweest gezien het grote aantal hoofdstukjes. Ook is het jammer dat er geen lijst met genoemde kunstenaars is. Nu moet je door het hele boek bladeren om een kunstenaar te kunnen vinden. Terwijl van andere kunstenaars hun achternaam en voornaam (of initialen) is vermeld, moet Lion Cachet het alleen met zijn achternaam doen, dus zonder zijn voornaam Carel Adolph. Een beetje slordig.

Wendingen

Bijzondere aandacht is er voor het tijdschrift *Wendingen*. Het is in 1918 opgericht door de architect en sieradenontwerper J.L.M. Lauweriks (1864-1932), die het eerste omslag ontwierp. Het tijdschrift heeft bestaan tot in 1931. Het blad werd de 'spreekbuis' van de Amsterdamse School en heeft op die kunststroming ook een belangrijke invloed gehad. Architectuur was weliswaar het uitgangspunt voor *Wendingen*, maar ook dans, muziek, toneel en toegepaste kunsten werden er besproken. Het blad was vierkant van vorm en de omslagen werden gebonden met een draadje oosters raffia. De architect H.Th. Wijdeveld (1885-1987) was tot 1926 de invloedrijke hoofdredacteur. Ook Wijdeveld stond een integratie van de kunsten voor en besteedde veel aandacht aan de typografie. Ken-

merkend voor het blad zijn de schreefloze, rechthoekige vormen waaruit de letters zijn opgebouwd. Soms ontwierp de kunstenaar over wie het nummer ging ook zelf de omslag, zoals Andries Copier, de glasontwerper. De ontwerpers gebruikten de omslag ook om te experimenteren met grafische vormgeving en typografie. Elk nummer was gewijd aan een speciaal onderwerp of kunstenaar, al kreeg de Amerikaanse architect Frank Lloyd Wright de eer dat zijn werk in een aantal nummers bewierookt werd.

Logo VVNK

Aardig is dat we de pauw van ons VVNK-logo tegenkomen, een typisch voorbeeld van Art Nouveau, en niet bepaald Amsterdamse School. Het blijkt in 1903 te zijn ontworpen door de Amerikaan Albert Angus Turbayne (1886-1940). In zijn tijd was hij de meest geprezen boekbandontwerper. Het beroemdste werd hij met de pauw op het boek *Macmillan's Illustrated Standard Novels*, dat zich in het MoMa in New York bevindt. In *Boekbeeld* zien we dezelfde pauw op het boek *Silhouetten* van Lite Engelberts, ook uit 1909.

Albert Angus Turbayne (1886-1940), affiche voor het boek *Macmillan's Illustrated Standard Novels*, 1903.

Onbekende ontwerper, pauwontwerp Albert Angus Turbayne *Silhouetten* door Lite Engelberts, 1909.

TENTOONSTELLINGAGENDA per februari 2015

Alkmaar - Museum Alkmaar
072-5489789 /

www.stedelijkmuseumalkmaar.nl

Piet Boendermaker, Mecenas van de Bergense School; t/m 25 oktober 2015.

De op- en ondergang van de befaamde kunstcollectie van mecenas Piet Boendermaker wordt dit voorjaar in twee bijzondere tentoonstellingen en een publicatie gepresenteerd. Stedelijk Museum Alkmaar, met de grootste collectie Bergense School in Nederland, geeft in de tentoonstelling Piet Boendermaker – Mecenas van de Bergense School - een portret van de kunstverzamelaar. Wie was Boendermaker?

Zie verder ook het Symposiumverslag in dit nummer van 'Rond 1900'.

Amsterdam - Museum het Schip
020-4182885 / www.hetschip.nl

Ferm, kloek en eerlijk: Tine Baanders, grafisch vormgever; 14 maart t/m 7 juni 2015.

In bezoekerscentrum De Dageraad, Burgemeester Tellegenstraat 128, 1073 KG, Amsterdam, dependance van het Museum Het Schip, wordt een tentoonstelling over Tine Baanders gepresenteerd. Er wordt een unieke inblik getoond in het werk en leven van een markante grafisch ontwerper in de Amsterdamse kunstwereld van het Interbellum.

Tine Baanders (1890-1971) was één van de weinige succesvolle vrouwelijke grafi-

sche kunstenaars in Amsterdam, naast ontwerpers zoals Fré Cohen en Ella Riemersma. Haar ontwerpen voor boekbanden, affiches, oorkondes en ander grafisch materiaal

kenmerken zich door stevig neergezette letters en composities, die goed aansloten bij de vormideeën van de Amsterdamse School.

Onafhankelijk, modern en vrij, maakte ze vele vrienden onder Amsterdamse en Bergense kunstenaars en was ze door de levensvreugde die ze steeds uitstraalde vaak gangmaker op feesten en maakte zij deel uit van een breed en veelzijdig netwerk. Op de tentoonstelling wordt door middel van een mooie selectie uit de grote hoeveelheid foto's en brieven die bewaard zijn gebleven een uniek beeld geschetst van Tine's leven, haar netwerk en haar rol daarin.

Amsterdam - Stadsarchief
020-25 11 511 /

www.stadsarchief.amsterdam.nl

De Bazel in De Bazel, de glazen van de architect; t/m 19 april 2015.

Samen met het Nationaal Glasmuseum Leerdam toont het Stadsarchief in de oude kluisruimte, oftewel de Schatkamer, voor het eerst een representatief overzicht van het in die tijd vernieuwende glaswerk met ontwerptekeningen van de architect Karel (K.P.C.) de Bazel. De Bazel (1869-1923) heeft vooral als architect naam gemaakt. Hij hoort samen met Berlage en Lauweriks tot de vernieuwers van de bouwkunst aan het begin van de twintigste eeuw. Naast veel villa's bouwde hij ook de huizenblokken voor arbeiders in Bussum en Amsterdam (1913-1916) en het massale hoofdkantoor

Geperst glas de Bazel

voor de Nederlandse Handel Maatschappij (1920-1926). Dit laatste bouwwerk is nu het Stadsarchief en het 'magnum opus' van De Bazel. Minder bekend is dat honderd jaar geleden De Bazel de eerste ontwerper was die door de toenmalige fabrieksdirecteur van de Glasfabriek Leerdam, Pieter Cochius, werd gevraagd eigentijds gebruiksglas te ontwerpen. Als theosoof en vrijmetselaar zag Cochius het als zijn opdracht om een goed en 'schoon' product te maken, want "In die tijd werd Nederland overstelpt met goedkoop en allerordinairst geperst glas, gewoonlijk versierd, met nabootsing van het allerkostbaarste geslepen kristal.", aldus Cochius. De Bazel ontwierp negen kristallen drinkserviezen, een volledig ontbijtservies uit persglas en talloze vazen, schalen en gebruiksvoorwerpen. Bij de tentoonstelling

verschijnt een lichtgroen lentevaasje naar ontwerp van De Bazel uit 1920 (model CC9), productie Nationaal Glasmuseum en Atelier Willem Noyons, verkrijgbaar bij het Stadsarchief en Glasmuseum. Nog twee redenen om te gaan zijn de prachtige boekwinkel met kunstboeken en het prima café De Bazel, ontworpen door de architecten Claus en Kaan.

Den Haag - Louis Couperusmuseum
070-3640653 /

www.louiscouperusmuseum.nl

Witte nachten, Carel de Nerée tot Babberich, Henri van Boven en Louis Couperus, t/m 10 mei 2015

De wintertentoonstelling van 2014 is gewijd aan de vriendschap tussen de kunstenaar Carel de Nerée tot Babberich en de schrijver Henri van Booven, en hun weder-

zijdse band met Louis Couperus. Witte nachten was de titel van de debuutbundel van Van Booven (uit 1901).

Rond 1900 was de latere Couperusbiograaf Henri van Booven (1877-1964) goed bevriend met de kunstenaar Carel de Nerée tot Babberich (1880-1909). Laatstgenoemde werkte in de stijl van Jan Toorop en Aubrey Beardsley. Hij is wel 'de Couperus van de tekenpen' genoemd. Henri van Booven werd het meest bekend om zijn roman Tropenwee (1904). Via zijn vriend Carel de Nerée leerde hij het werk van Louis Couperus kennen. De Nerée was idolaat van Extaze: 'Het mooiste, wat een der allermooiste Hollanders van de laatsten tijd heeft kunnen geven,' schreef hij in een brief uit 1900. Couperus' roman inspireerde hem tot een reeks tekeningen die tot de fraaiste uit zijn oeuvre en wellicht uit de Nederlandse symbolistische kunst van rond 1900 behoren. Van Booven op zijn beurt werd een echte Couperuskennner. In 1933 publiceerde hij de eerste biografie van Louis Couperus.

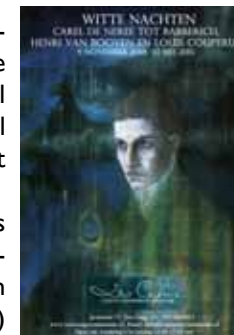
Den Haag - Scheveningen - Museum Beelden aan Zee

070-3585857 / www.beeldenaanzee.nl

Labor et ars; t/m 10 mei 2015.

De tentoonstelling combineert het werk van Mendes da Costa met dat van de hedendaagse beeldhouwer Joost van den Toorn, zelf een bewonderaar van Mendes.

Joseph Mendes da Costa (1863-1939) staat bekend als pionier van de moderne Nederlandse beeldhouwkunst. Hij was de zoon van een Amsterdamse steenhouwer,

Poster Carel de Nerée tot Babberich, Henri van Booven als hogepriester, postel op doek (1900-1901), privécollectie. Poster bij de tentoonstelling

maakte aanvankelijk vooral bouwsculpturen in samenwerking met de beroemde Nederlandse architecten Berlage, Kropholler en Staal. Na 1910

verruilde hij de toegepaste kunst voor het autonome beeld, en werd hij een belangrijk vertegenwoordiger van de Art Nouveau in Nederland, bewonderd door kunstpaus H.P. Bremmer en begeerd door kunstverzamelaar Hélène Kröller-Müller. Het eerste grote overzicht van de beeldhouwkunst van Mendes da Costa wordt in museum Beelden aan Zee gecombineerd met het werk van de hedendaagse beeldhouwer Joost van den Toorn (Amsterdam, 1954). De titel, LABOR ET ARS, verwijst naar de kunstenaarsgroep die Mendes oprichtte met onder anderen Lambertus Zijl (1866-1947).

Dierplastiek is de bindende factor tussen Joost van den Toorn en zijn bijna honderd jaar oudere meester. Mendes had Artis hiervoor als studierrein; vaak samen met zijn neef, de bekende dierentekenaar Samuel Jessurun de Mesquita. Beiden koesterden een voorkeur voor dieren met menselijke én decoratieve kwaliteiten. Uit Mendes' dierplastiek spreekt de vermenschlijking in termen van eenzaamheid, agressie en berusting. Het ambachtelijke aspect bleef voor Mendes van belang, terwijl hij van het academische afstand deed. Dit in tegenstelling tot zijn bekende tijdgenoot Lambertus Zijl, die een impressionistische inslag had.

Joost van den Toorn studeerde aan de Rietveld Academie van 1976 tot 1980. Zijn beelden verraden een relativerende en iro-

nische kijk op leven en dood. Van den Toorn verzamelt zelf outsider kunst; zijn imposante verzameling sculpturen, collages en tekeningen werd in 2010 in het Kröller-Müller Museum tentoongesteld.

In de tentoonstelling in Beelden aan Zee wordt de nadruk gelegd op zijn diersculpturen. De geselecteerde werken van beide kunstenaars tonen overeenkomsten in onderwerp, formaat en inhoud. Het dier is bij beide beeldhouwers niet enkel een vorm, maar een drager van emoties die op de mens worden geprojecteerd. De clash in de tijd zorgt natuurlijk ook voor verschillen in stijlkenmerken.

Doorwerth - Museum Veluwezoom
026-3397409 / www.museumveluwezoom.nl
Joffers en andere dames in Renkum (Vrouwelijke leden van Pictura Veluvensis); t/m 24 juni 2015.

Op 1 mei 1902 wordt de Renkumse Kunstvereniging Pictura Veluvensis opgericht. Men wil de belangstelling voor de beeldende kunst in de regio bevorderen en de samenwerking tussen de in Renkum en Heesum wonende kunstenaars versterken, bijv. door het organiseren van zomertentoonstellingen en het samenstellen van winterportefeuilles met aquarellen, tekeningen en grafiek, die circuleren langs

Joost van den Toorn, *Triumph des Willens*, 2001.

verwante instellingen in het gehele land en waaruit werk verkocht kan worden.

Pictura Veluvensis heeft naast een groot aantal mannelijke leden ook een aantal dames in haar gelederen. Een aantal van hen is afkomstig uit gegoede kring of is de vrouwelijke helft van een kunstenaarsoverpaar. Waar de mannelijke helft zich bezighoudt met het weergeven van stoere landschappen en bosgezichten, houden de dames zich vooral bezig met het schilderen van stillevens met bloemen en fruit, portretten en een enkel stadgezicht en landschap.

Bekende vrouwelijke leden uit de eigen omgeving zijn de schilders Elisabeth Roest van Limburg, Tilly Münninghoff-van Vliet, Betsy Peters en de dames Van Oosten Slingeland. 'Van buiten' exposeren onder andere Adri en Gretha Pieck, Jeannette Slager, Jacoba Surie, Marie Wandscheer en Agatha Zethraeus. Er is ook een aantal dames, dat zich bezig houdt met kunstnijverheid. Van genoemde kunstenaressen is werk op de tentoonstelling aanwezig.

Drachten - Museum Dr8888
0512-515647 / www.museumdrachten.nl
3 generaties Werkman;
t/m 21 juni 2015.

Museum Dr8888 brengt, bijna zeventig jaar na de dood van Hendrik Werkman, een

unieke tentoonstelling van drie generaties Werkman. Aanleiding voor de tentoonstelling is de ontmoeting met Arne Werkman, de kleinzoon van de beroemde kunstenaar. Dankzij hem en zijn vader Tap heeft Museum Dr8888, naast het Stedelijk Museum Amsterdam en het Groninger Museum, de grootste collectie H.N. Werkman in bruikleen verworven. Veel van de werken zijn nog nooit eerder geëxposeerd. Meer dan tachtig druksels, aquarellen, schilderijen, grafieken en tekeningen van De Ploeg-kunstenaar zullen in deze tentoonstelling te zien zijn.

Maar dat is niet alles. Zoon Tap Werkman is al op jonge leeftijd begonnen met tekenen en schilderen en heeft in de loop der jaren een enorm oeuvre opgebouwd dat zeker niet onderdoet voor dat van zijn vader. Net als zijn vader is Tap Werkman autodidact. Er zijn weinig mogelijkheden geweest tot exposeren, maar daar komt nu verandering in. Het werk van Tap kenmerkt zich door vele stijlen die niet alleen in verschillende tijdvakken onderverdeeld kunnen worden, maar ook in geografische delen. Er is uit ruim 700 objecten een selectie gemaakt van ca. 130 werken die tijdens de tentoonstelling te zien zijn.

Ook kleinzoon Arne Werkman heeft de creativiteit in zijn genen, hoewel die zich uit in een andere discipline: de muziek. Zijn composities worden veelvuldig uitgevoerd in het binnen- en buitenland door vooraanstaande musici. In het auditorium van Museum Dr8888 zullen gedurende de tentoonstellingsperiode verschillende composities van Arne Werkman uitgevoerd worden.

H.N. Werkman *Bombardement-Berlijn*.

Gorcum - Gorcums Museum
0183-632821 / www.gorcumsmuseum.nl
Van stoelen bezeten; t/m 29 maart 2015.

De stoel is misschien wel het meest uitdagende ontwerpobject aller tijden. Voor het Gorcums Museum heeft Frans Leidelmeijer een expositie samengesteld van meer dan 90 iconische zitmeubels uit de afgelopen honderd jaar.

Frans Leidelmeijer, onder andere bekend van het TV-programma Tussen Kunst & Kitsch, heeft voor Van stoelen bezeten een persoonlijke keuze gemaakt. Daarbij wist hij bruiklenen te verwerven van galeries en musea in onder meer Parijs, Wenen, Stockholm, Kopenhagen en Gent. De expositie laat zien hoe de stoel - waarin ambacht, architectuur, design en kunst bij elkaar komen - zich ontwikkelde van zitmeubel tot een designobject. Daarbij werd voortdurend gebruik gemaakt van de nieuwste technieken en materialen

Rond 1900 was stoelontwerp nog voornamelijk het domein van architecten, zoals Berlage. Gerrit Rietveld, beroemd van zijn rood-blauwe latjesstoel uit 1918, ging door op diens zakelijke stijl. In 1942 creëerde hij een stoel die geheel is vervaardigd uit aluminium, een topstuk in de expositie uit de collectie van het Stedelijk Museum Amsterdam. Technisch vernuft kwam eveneens te pas bij de ontwikkeling - in de jaren twintig - van de achterpootloze metalen buisstoelen; een ontwerp van Mart Stam. De Hongaarse Bauhaus-architect Marcel Breuer werkte dat principe verder uit en maakte

gebruik van het vakmanschap van lassers uit de vliegtuigindustrie. Op de expositie zijn verschillende voorbeelden te zien.

Enkele klinkende namen op de expositie: Alvar Aalto, Ludwig Mies van der Rohe, Jean Prouvé, Charlotte Perriand, Frank Lloyd Wright, Poul Kjaerholm en Fin Juhl. De oudste stoel op de tentoonstelling is van de Zweed Gustaf Fjaestad en dateert van 1894; het jongste meubel is de stoel Endless van Dirk van der Kooij uit 2012, die met behulp van een 3D robot is ontstaan. Zo biedt de expositie zowel bekende als nog niet eerder in Nederland getoonde stoelen.

Gouda - Museum GoudA
0182-331000 / www.museumgouda.nl
Plateelbakkerij Ivora (1914-1965); Gouds sieraardewerk voor iedereen; t/m 17 mei 2015.

Plateelbakkerij Ivora dateert van 1630 toen Willem Stevensz. de Jonge met de vervaardiging van kleipijpen begon. De Goudse plateelindustrie, dat wil zeggen de productie van gedecoreerd sieraardewerk, begon in 1898 met de oprichting van de Plateelbakkerij Zuid-Holland. Voor die tijd was Gouda eeuwenlang bekend vanwege de kleipijpen en het grof gebruiks-aardewerk.

In navolging van het eclatante succes van de Zuid-Holland, gingen pijpenmakers van oudsher, zoals Regina, Goedewaagen, Zenith en Ivora vanaf 1914 ook sieraardewerk (plateel) maken. In het begin leek dit aardewerk nog sterk op dat van de

Zuid-Holland, maar gaandeweg kreeg elke plateelbakkerij een eigen, herkenbaar assortiment. Zo maakte Ivora gedurende periode van de Eerste Wereldoorlog een bijzondere reeks wandborden, stuk voor stuk voorzien van geëngageerde teksten en naïeve afbeeldingen, refererend aan de moeilijke leefomstandigheden van die periode.

Sieraardewerk van Ivora onderscheidt zich van de andere Goudse fabrieken door een relatieve eenvoud in decors en uitvoering. Ook het aantal modellen was beperkt en bovendien werkte men opvallend veel in opdracht van derden. Er werd zowel mat als glanzend glazuur toegepast en toen de nood echt aan de man kwam, omstreeks 1930 gedurende de Economische Crisis, schroomde men zelfs niet 'koudlak'-aardewerk te maken, voorzien van florale en abstracte decors, maar ongeglazuurd. In datzelfde jaar was er ook korte tijd een aparte afdeling kunstnijverheid onder leiding van kunstenaar Jan Schonk. Dit in navolging van 'grote broer' Plateelbakkerij Zuid-Holland, waarmee de relatie altijd opvallend goed is geweest, een unicum binnen de Goudse aardewerkindustrie. Het decor 'Princess' werd zelfs in opdracht van Ivora tussen 1925/27 door de Zuid-Holland geproduceerd. In 1965, hetzelfde jaar dat Zuid-Holland failliet ging, nam ook Ivon van der Want's zoon Willy als laatste Van der Want afscheid van het bedrijf. Vanaf dat moment heette de aardewerfabriek 'voorheen P. van der Want Gzn.'. Twee jaar later stopt de productie.

Landschappen, stillevens en figuren; t/m 6 december 2015.

Georges Michel (1763-1843) en Isaac Israëls (1865-1934) zijn twee uitersten binnen de collectie moderne schilderkunst van Museum Gouda. Michel werd door de schilders van de School van Barbizon gezien

als 'Barbizonner' avant-la-lettre. Deze Franse schilders zouden later in de negentiende eeuw de Hollandse schilders van de Haagse School beïnvloeden. Isaac

Israëls staat daarentegen bekend als impressionist. Voor hem hadden de thema's en kleuren van de Haagse School al afgedaan. De tentoonstelling 'Van Michel tot Israëls' laat zien hoe de schilderkunst zich in de negentiende eeuw ontwikkelde van de landschappen van Michel, tot de Parijse modellen van Israëls. Een rode draad in deze collectie is de uitwisseling tussen Nederland en Frankrijk. Zo bestudeerden de schilders van Barbizon zeventiende-eeuwse meesters als Rembrandt en Hollandse genrestukken. Maar ook andersom, van Nederland naar Frankrijk, werd er veel gereisd.

Deze schilderijen uit Frankrijk en Nederland worden hier naast elkaar getoond. Zo hangen de koeien van Jan Voerman en Willem Roelofs naast die van Jules Dupré en Antoine Volon. Fantin-Latours rozen naast de bloemen van Sientje Mesdag-van Houten. En de luchten van Weissenbruch naast die van Daubigny. U wordt op deze manier uitgenodigd om goed te kijken en te vergelijken.

Haarlem - Teylersmuseum
023-5160960 / www.teylersmuseum.eu
De aquarel; t/m 7 juni 2015.
De negentiende eeuw is de bloeiperiode

Laren - Singer Museum
035-5393939 / www.singerlaren.nl
Leo Gestel. De mooiste modernist;
t/m 7 juni 2015.

Vanaf 25 januari toont Singer Laren het beste werk uit het veelzijdige oeuvre van Leo Gestel (1881-1941). Leo Gestel behoorde samen met Piet Mondriaan en Jan Sluijters tot de belangrijkste vernieuwers van de Nederlandse schilderkunst. De felgekleurde landschappen en provocerende naakten die zij rond 1910 schilderden waren ongekend en zorgden voor grote opschudding in de Amsterdamse kunstwereld. Van de drie kan Gestel met recht de mooiste modernist genoemd worden. Zijn leven lang bleef Gestel op de hoogte van de nieuwste ontwikkelingen in de kunst. Hij liet zich inspireren door de nieuwste modernistische stromingen uit Parijs: pointillisme, fauvisme, kubisme en futurisme. Hij deed regelmatig inspiratie op in het buitenland. Parijs, Mallorca, Duitsland, Italië en Vlaanderen wisselde hij af met Amsterdam, Laren, Bergen, de Beemster en tenslotte Blaricum.

In Amsterdam leidde Leo Gestel een bohemien kunstenaarsbestaan. In oktober 1904 betrok hij een atelier op de 'Jan Steenzolder', in een pand in de Tweede Jan Steenstraat waar ook Nescio destijds inspiratie opdeed voor de inmiddels klassieke verhalen De Uitvreter en Titaantjes. Gestel raakte bevriend met jonge geestverwanten als Jan Sluijters, Piet van der Hem en John Rädecker. In deze periode schil-

Herfstboom, circa 1910, particuliere collectie.

derde hij zijn meest uitbundige werken. Zijn landschappen en naakten behoren tot de meest stralende in hun genre. Later maakte Gestel portretten en bloemstillevens in kubistische en futuristische stijl. De kubistische landschappen uit Mallorca worden als zijn beste werken beschouwd. Na een verwoestende atelierbrand in Bergen in 1929 verhuisde hij naar Blaricum, waar hij talloze mensen en winterse landschappen op papier zette, vrijwel uitsluitend in krijt, gouache en tempera.

Modelnr 453

Nieuw-Buinen - Keramisch Museum
Goedewaagen
0599-616090 /
www.keramischmuseumgoedewaagen.nl
Zenith expositie-drieluik, dl. 2 Experimenteel reliëf-aardewerk van Willem Stuurman (1908-1995) uit de periode 1931-1934; t/m 3 mei 2015.

In de 2e tentoonstelling gewijd aan het lopende bronnenonderzoek naar de bedrijfs geschiedenis van Plateelbakkerij en Pijpenfabriek van de Fa. P.J. van der Want Azn 'Zenith' wordt aandacht geschonken aan de ontwerpen die de toen nog jonge

vormgever Willem Stuurman voor de Zenith heeft gemaakt. Hij produceerde tussen 1931-1935 meer dan 300 verschillende ontwerpen, die vaak een opmerkelijk commercieel succes beleefden.

Tilburg - Nederlands Textielmuseum
013-5367475 / www.textielmuseum.nl
Art Nouveau damast;
t/m 1 november 2015.

Fraai gestileerde bloemmotieven en gracieus weergegeven vogels sieren in het eerste kwart van de 20ste eeuw veel tafelgoed. In deze tijd van de Art Nouveau nodigen Nederlandse linnenweverijen kunstenaars uit om voor hen damastpatronen in die stijl te ontwerpen. Damast wordt vaak in één kleur, wit, geweven. De subtiele, verfijnde patronen ontvouwen zich pas wanneer je in de juiste hoek kijkt. Chris Lebeau wordt bekend in die tijd, door meer dan 60 oogstrelende ontwerpen voor damast te maken. Het TextielMuseum maakte een selectie uit een reeks prachtige damasten in Art Nouveau stijl, geweven in het begin van de 20ste eeuw en presenteert deze vanaf 17 januari in de expositie Art Nouveau damast.

In Nederland zijn er twee stromingen in de Art Nouveau te onderscheiden. Enerzijds zijn er sierkunstenaars die streven naar een sierlijke en elegante vormgeving. Zij laten zich inspireren door de Franse en Belgische Art Nouveau. Deze richting wordt wel aangeduid als 'curvi-lineair', of ironisch als 'sla-oliestijl'. Zwierige natuurvormen en motieven in een simpel, gestileerd lijnenspel zijn kenmerkend. Nabootsing van de natuur en schaduwsuggestie worden afgewezen. De Oosterse kunst, met name de Japanse, geldt als inspiratiebron. Vooral deze richting vindt bij de Nederlandse ontwerpers van tafelgoed navolging.

De andere stroming, vaak aangeduid met

'constructieve richting' laat een grotere soberheid en een strakkere vormgeving zien. Invloed vanuit Duitsland en Oostenrijk is hier onmiskenbaar. Bij Nederlandse textielontwerpers is deze stijl niet bijzonder populair. Wel zien we dat enkele linnenweverijen damastontwerpen in deze strakkere stijl uit Duitsland gebruiken. Vooral in Krefeld zijn er ontwerp bureaus die regelmatig designt leveren.

De tentoonstelling is te zien in de DamastWeverij. Hier staan authentieke 19de eeuwse jacquardgetouwen, waar vroeger het damast op werd geweven. Een film uit 1935 toont hoe dat gebeurde bij de NV Linnenfabrieken van Dissel & Zonen in Eindhoven. Zelfs Chris Lebeau is er op te zien, werkend aan één van zijn laatste ontwerpen, 'Cyclamen'.

Enkele linnen- en damastweverijen in en rondom Eindhoven stappen af van de vele 'ouderwetse', gekopieerde bloemenpatronen die ze voorheen maakten. Door Chris Lebeau vanaf 1905 voor bijna 40 jaar te verbinden aan zijn fabriek wordt E.J.F. van Dissel in Eindhoven producent van het mooiste damast dat Nederland ooit heeft gekend.

Van den Briel & Verster in Eindhoven weeft twee Art Nouveau damastontwerpen van Theo Nieuwenhuis. In zijn kenmerkende sierlijke handschrift tekent hij voor het linnegoed 'Appelbloesem' en 'Kers en

Vlinder'. Het vlak verdeelt hij in vierkanten of rechthoeken, waarin de motieven overzichtelijk worden geschikt. Ook Cornelis van der Sluys, André Vlaanderen, Leo Visser en Chris Lanooy zorgen voor prachtig tafellinnen.

Naast deze topstukken zijn er in de DamastWasserij oude en nieuwe damasten van particulieren te zien, die te drogen hangen na een grondige wasbeurt. Hier wordt namelijk nog steeds op verantwoorde wijze delicaat tafelgoed gewassen en opgemaakt.

Utrecht - Centraal Museum Utrecht
030-2362362 / www.centraalmuseum.nl
Klaarhamer volgens Rietveld; "Vakman, voorganger en vernieuwer"; t/m 22 maart 2015.

Gerrit Rietveld beschouwde Piet Klaarhamer (1874 – 1954) als zijn leermeester en voorbeeld. Klaarhamer raakte enigszins in de vergetelheid, Rietveld werd wereldberoemd. Rietveld zelf heeft Klaarhamers belang echter altijd onderkend. In het In Memoriam dat Rietveld schreef na Klaarhamers overlijden, noemde hij hem een "vakman, voorganger en vernieuwer".

De tentoonstelling belicht de dynamiek in hun relatie. Ook komt de wederzijdse invloed tussen Klaarhamer en enkele kunstenaars die, evenals Rietveld, lid waren van De Stijl aan bod. In het bijzonder Bart van der Leek, met wie Klaarhamer lang bevriend was.

Behalve circa 60 meubelen, wordt een grote selectie foto's, ontwerpen, tekeningen en schilderijen getoond. Veel meubelen zijn uit fami-

Piet Klaarhamer, Blauwe stoel (1906). Foto Ivar Pel.

Jongensslaapkamer, villa De Arendshoeve, Voorburg reconstructie Gemeentemuseum Den Haag, 2012.

liebezit afkomstig en nog steeds in gebruik. Bijzonder zijn enkele reconstructies, zoals Klaarhamers woonkamer op het Oudkerkhof 48bis in Utrecht, en een deel van zomerhuisje De Kluis in Blaricum.

De architect Klaarhamer bouwde in de jaren 10 en 20 verschillende woonhuizen, rond het Wilhelminapark in Utrecht en in de wijk Oog in Al. Zijn architectuur kenmerkt zich door heldere, eerlijke vormen en een doelmatige indeling.

In een aantal korte films geven huidige en oud-bewoners antwoord op de vraag: 'Hoe is het om in een Klaarhamerhuis te wonen?' Bekijk de complete playlist op YouTube.

Piet Klaarhamer was een perfectionist, een ontwerper van meubels en architectuur bij wie zelfs het kleinste detail werd vormgegeven. Hij was een pionier, op zoek naar de juiste, eigentijdse vorm van kunstnijverheid. In de eerste twee decennia van zijn carrière werd zijn werk in toenemende mate gewaardeerd.

In 1919 bereikt zijn werk en carrière een hoogtepunt, wanneer hij een opdracht krijgt van Cornelis Bruynzeel. Samen met Vilmos Huszár ontwerpt Klaarhamer voor het huis 'De Arendshoeve' de bekende Bruynzeel jongensslaapkamer. 1919 bleek echter niet een onverdeeld positief jaar voor Klaarhamer. Het betekende ook de grote kentering in zijn carrière. Het is het jaar waarin niet het werk van Klaarhamer, maar Rietvelds leunstoel (die later geschilderd werd tot Rood-blauwe stoel) wordt

afgebeeld in het tijdschrift De Stijl.

Overvleugeld door zijn leerling en door gebrek aan begrip en opdrachtgevers, trekt Klaarhamer zich in 1933 terug uit zijn vak en vertrekt zelfs uit de stad Utrecht. De resterende twee decennia van zijn leven wijdt hij aan filosofie, waarna de architect en vormgever nagenoeg vergeten overlijdt in 1954.

Venlo - Limburgs Museum Venlo
077-3522112 / www.limburgsmuseum.nl
Ten strijde met potlood en pen, Louis Raemaekers (1869-1956) herontdekt; t/m 12 april 2015.

Op dinsdag 28 juli 1914 verklaarde Oostenrijk-Hongarije de oorlog aan Servië en trok zijn kleine buurland binnen. Wat niemand die dag kon voorzien, was dat het conflict zou escaleren tot een drama op wereldschaal. Een oorlog die ruim vier jaar ging duren en die miljoenen mensenlevens zou eisen.

Nederland bleef neutraal in de Eerste Wereldoorlog, maar de schokkende gebeurtenissen gingen zeker in Limburg niet onopgemerkt voorbij. Het kanongebulder was er hoorbaar, duizenden Belgische vluchtelingen stroomden binnen. En dan is er nog een opmerkelijk gegeven: een Roermondenaar speelde in deze oorlogsjaren een belangrijke rol, omdat hij ten strijde trok met potlood en pen.

Politiek tekenaar Louis Raemaekers (1869-1956) verkondigde zijn standpunten in vlijmscherpe tekeningen. Ze verschenen in duizenden kranten, tijdschriften en publicaties. Volgens zijn uitgever werden wereldwijd 1 miljard spotprenten van Raemaekers verspreid. Op die wijze drukte hij zijn stempel op de publieke opinie.

Raemaekers streed tegen het Pruisisch militarisme en was vooral ontzet door

Louis Raemaekers, *To your health, civilization*, 1916.

het leed van gewone mensen. De zinloosheid van de oorlog wordt altijd geschreven met het bloed van weerloze burgers, de krijgsheren blijven op de achtergrond. Door zijn tekeningen

werd Raemaekers in de oorlogsjaren 1914-1918 een van de bekendste opinieleiders.

In 'Ten strijde met potlood en pen, Louis Raemaekers (1869-1956) herontdekt' worden circa vijftig tekeningen in hun historische context gepresenteerd. Vanwege de kwetsbaarheid wordt een deel van de werken halverwege gewisseld. De expositie bestrijkt de hele nalatenschap van de politiek tekenaar, waarbij de Eerste Wereldoorlog extra wordt belicht.

Tentoonstellingen uitgebreid beschreven in eerder verschenen uitgaven van 'Rond 1900'

Assen - Drents Museum

0592-377773 / www.drentsmuseum.nl

Schat aan Schoonheid; Jubileumtentoonstelling ter gelegenheid van het 50 jarig bestaan van de Stichting Schone Kunsten rond 1900; t/m 1 maart 2015.

Kazimir Malevich - De jaren van de figuratie; t/m 15 maart 2015.

Leiden - Stedelijk museum de Lakenhal

071-5165360 / www.lakenhal.nl

Collectiepresentatie 1880-1950; t/m medio 2015.

Leerdam - Nationaal Glasmuseum

0345-612714 / www.nationaalglasmuseum.nl

Collectie Highlights; t/m eind 2015.

Nieuw-Buinen - Keramisch Museum Goedewaagen

0599-616090 /

www.keramischmuseumgoedewaagen.nl

Hoogtepunten uit de keramiek van Art Nouveau en Art Deco, sieraardewerk, potterie, tegels en tegeltaleaus, plasticjes,

herzien en aangevuld; t/m 6 juli 2015.

Delfts Blauwe, Polychrome en Marker hoeden, mutsen en hoofdbanden van Constance Willems; verlengd t/m 6 juli 2015.

Amsterdamse stadsgezichten in keramiek, van tegeltaleau tot historische miniatuur, aangevuld; t/m 6 juli 2015.

Tegelkunst rond 1900, bruiklenen uit de collectie Meentwijk; t/m 6 juli 2015.

Goedewaagen's scheepsmemorabilia voor de Holland America Line, aangevuld; t/m 6 juli 2015.

Steenwijk – Instituut Collectie Hildo Krop

www.hildokrop.nl

De expositie penningen & schilderijen van Hildo Krop is verlengd tot maart 2015.

Zwolle - Museum de Fundatie

0572-388188 / www.museumdefundatie.nl

Politieke oorlogsprenten uit de Nieuwe Amsterdammer 1919 van Jan Sluijters; t/m 6 april 2015 (verlengd).